

Nerstua på Tussøy

i Tromsø kommune

Forslag til Dokumentasjonsvedlegg I

Utarbeidet av Troms fylkeskommune 2025

Troms fylkeskommune
Romssa fylkkasuohkan
Tromssan fylkinkomuuni

Vedlegg til vedtak om fredning av Nerstua, gbnr 188/27, Tromsø kommune, Troms fylke.

Vedlegget følger vedtak om fredning etter kulturminneloven § 15.

Vedlegget beskriver bygningen og historikken, samt er en fotodokumentasjon av bygningene i den tilstand de hadde i 2024.

Takk til eier John Hansen

Alle foto der ikke annet er oppgitt: ©Troms fylkeskommune

Bakgrunn for fredningen

I 2021 ble fylkeskommunen kontaktet av eier med forespørsel om mulig fredning av Nerstua. Fylkeskommunen var på befaring samme år og startet arbeidet med å hente inn dokumentasjon og gjøre en vurdering av bygningen.

Bygningen blir fredet også på bakgrunn i Riksantikvarens fredningsstrategi. Målet med fredningsstrategien har vært å bedre representativiteten av fredete objekter som gjenspeiler Norges kulturarv.

Fredning av Nerstua er et viktig supplement til fredningslisten, som skal gjenspeile Norges historie og dagens samfunn. Fredning av bygningen er viktig for kunnskapsutvikling og forståelse for denne type kulturminner.

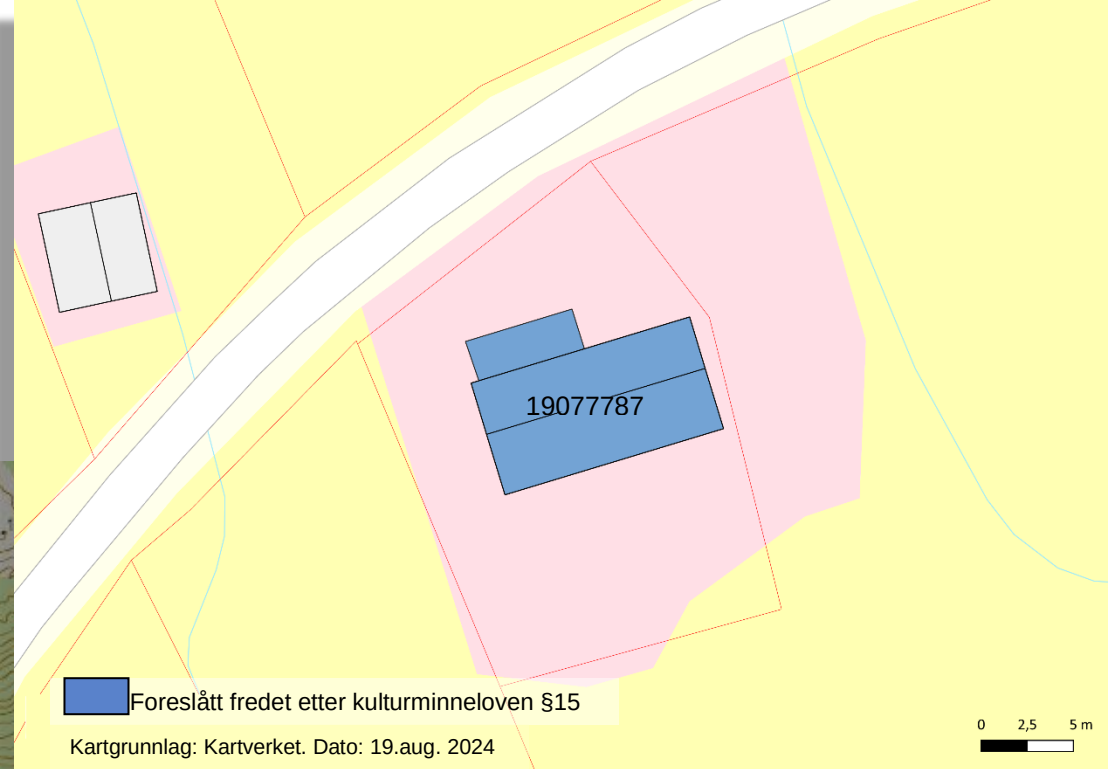

Eiendomsinformasjon:

Nerstua – gbnr: 188/27

Tromsø kommune

Bolighus: Bygningsnummer 190777871, Askeladden ID 322883-0

Tussøy (nordsamisk: Duđa)

Tussøy er rik på historie og har hatt bosetning i yngre steinalder, jernalder, vikingtid og middelalder. Fra 1600-tallet er det registrert handelsfolk og store jektebruk på øya, til et godt stykke utpå 1800-tallet. Folketallet på Tussøy hadde sitt høydepunkt i 1950-årene. Gårdsbruk og fiske var hovednæringen for folket på Tussøy. I dag er det 8 fastboende på Tussøy, mens slektninger, etterkommere, hyttefolk og andre besøkende er ofte på øya.

Historikk

Hans Henrik Brox d.e. kom til Tussøy i 1780 og etablerte seg med handel, jektefart, gjestgiveri og gårdsbruk. Han døde i 1811 og enken Mette Marie Thrane drev stedet videre til sønnen Hans Mathias Brox overtok. Selv om det gikk nedover med jektefarten og gjestgiverivirksomhet drev Hans Mathias Brox med handel til sin død i 1853.

Hans Mathias giftet seg med Else Marie Hagerup, også kalt Else Marja. De fikk seks barn og tre av disse ble bosatt på Tussøy. Det var sønnen Hans Henrik Brox d.y. som oppførte Nerstua en gang mellom 1868 og 1875, som del av utflyttingsprosessene (utskiftingen) som foregikk i Nord-Norge i 2. halvdel av 1800-tallet. Han giftet seg med Johanne Karoline Møller.

Utflyttingsprosessen ble iverksatt fordi de tre sønnene til Else Marja, alle med fornnavnet Hans arvet gården i 1868. De kjøpte hele øya av Moursundgodset i 1873. Den gamle gården på Tussøy hadde Broxslekta inntil da, bygslet av Moursundgodset.

De tre sønnene delte innmarka på øya i tre parter og gjorde utmarka til felleseie. Gårdbruker og fisker Hans Andreas fikk våningshuset på hovedgården og ble boende der. Gårdbruker og fisker Hans Hagerup flyttet østover på øya og etablerte seg med nytt bruk med våningshus, fjøs og naust. Hans Henrik etablerte seg som gårdbruker og handelsmann. Han førte opp Nerstua i umiddelbar nærhet av våningshuset på den gamle gården. Det er merker i tømmeret som viser at Nerstua trolig er kjøpt fra et annet

Hans Henrik Brox og Else Marie Brox. Foto fra: Solvang, J. 1988. I Carl Bertheussen-Jens Solvang: Kulturbilder fra gamle Hillesøy. Bind II. Utgitt av Lenvik og Tromsø kommuner.

sted i regionen, og flyttet til Tussøy. Den gamle gården fikk nå karakter av å være et klyngetun hvor det bodde to familier sammen.

Handelsvirksomheten foregikk fra en krambu som var plassert nedenfor Nerstua, langs med «sjyveien» til fjæra. I fjæra lå det også ei brygge og to fembøringsnaust. Brygga og ett av naustene ble solgt og flyttet fra øya etter at Hans Henrik Brox døde i 1893.

Enken Johanne Karoline Møller solgte eiendommen til den engelske rikmannen Leonard Gaskell Pike fra London i 1897.

I perioden Nerstua var under Pikes eierskap inngikk det i historien om hvordan britiske rikfolk kom til Norge og Nord-Norge på slutten av 1800-tallet for å oppleve naturen og utnytte de rike mulighetene for jakt og fiske.

Pike avsluttet sine jaktreiser fra London til Tussøy i 1909 og solgte Nerstua til Amandus Edvard Heggelund Johansen.

Bildet er tatt på stranden nedenfor Nerstua og viser til venstre Leonard G. Pike, hunden Cora, matrosen i fangstbåten og kaptein Nilsen stående ved siden av båten. Ut på ligger D/S Victoria og bak ses Sandnes med Oterneset til høyre. Fotograf: Arnold Pike, september 1897." Foto: Norges arktiske universitetsmuseum

Leonard G. Pike som eide Nerstua fra 1896 til 1909. Vasstinden i bakgrunnen. Fotograf: Arnold Pike? Foto: Norges arktiske universitetsmuseum

Ved Potetopptagning på Tusøy høsten 1898. Dette bildet er på Fjøsneset øst for Nerstua. Personene er fra venstre Methe Brox, pleiedatter til Hans Mathias og Else Marie Brox. Methe er ca. 36 år på bildet. Den lille jenta er Karoline Bergitte Karlsen, født 1891. Neste er Else Marie Brox og Hans Andreas Brox. Fotograf: Arnold Pike? Foto: Norges arktiske universitetsmuseum.

Amandus Johansen var gift med Joakime Edvardsdatter. De fikk en datter. Etter Joakimes død giftet Amandus seg med Karoline Bergitte Karlsen. Amandus og Karoline fikk åtte barn.

I perioden fra 1909, da Amandus Johansen kjøpte gården av Pike, og frem til Johansen død ble gården drevet med karakter av en typisk fiskerbondegård. Johansen drev ikke med utstrakt næringsfiske, men drev i stedet handel med dyrehuder- og skinn som han preparerte og videresolgte til pels- og skinnforretninger i Tromsø. Arbeidet ble utført i naustet og ble drevet fram til 1960-tallet.

Amandus Johansen ble boende i huset etter at kona Karoline flyttet på sykehjem i 1957. Her bodde han til han døde i 1964.

På trappa til Nerstua. Fra venstre Karoline og Amandus Johansen. Karoline sitter på en kvalknokkel. Til høyre Thorleif Sørensen som var på jakt på øya. Foto: Norges arktiske universitetsmuseum.

Amandus Edvard Heggelund Johansen (11.4.1878 - 1.6.1964) født på Kibergnes i Kvalsund. Gift første gang med Joakime Edvardsdatter. Da han ble enkemann og giftet seg på nytt med Karoline Birgitte Johansen (på bildet). Fotograf: T. Bakland. Foto: Norges arktiske universitetsmuseum.

Nerstua ble stående ubebodd inntil dagens eier, John Hansen kjøpte den i 1999. Hansen jobbet som konservator ved Tromsø museum. Etter det har huset blitt omfattende restaurert. Under restaureringen har Hansen vært nøye med å videreføre byggeteknikk og materiale som var i bruk fra tiden bygningen er fra.

Nerstua står på en gårdshaug som er automatisk fredet noe som gir en ekstra dimensjon til bygningshistorien. Eldste datering av gårdshaugen viser AD 870-955.

Eier John Hansen i den nordlige døråpningen (bildet over). I hagen (bildet til venstre).

Beskrivelse av Nerstua

Nerstua er et godt bevart nordlandshus av midtgangsypen, satt opp en gang mellom 1868 og 1875. Det er i svært liten grad modernisert og huset har derfor høy autentisitet. Bygningen er et tømmerhus i 2 etasjer med et kryploft, og på nordsiden er det et tilbygg. Huset har ikke kjeller.

Nerstua har åstak tekket med never og torv. Tilbygget har pulttak som er tekket med never og bord. Hovedinngangen, en tofløyet dør, er plassert midt på huset på sjøsiden. Bakinngangen på nordsiden er en enfløyet dør. Bygningen er kledd med liggende supanel (vestlandspanel), med unntak av røstet mot øst som er kledd med stående perlestaffpanel. I skillet mellom liggende og stående panel, like under vinduet i 2. etasje, er det et vannbord langs hele veggens bredde.

Nerstua har hatt fire piper, som vi ser av bildet fra 1897, mens det i dag er to piper.

Som det framgår av bildene er bygningen umalt, men svake fargenyanser sannsynliggjør at den tidligere har vært malt. Underste laget kan tyde på en gul okerfarge og senere en grå farge.

Hovedinngangen og kjøkkenet er plassert i midten av huset, med dagligstuen og finstuen på hver side. Hovedinngangen leder til en forgang. Bakinngangen leder til et bislag og videre til kjøkkenet. I bakkant mot nord av finstuen ligger et lite kammers og bak dagligstuen har spiskammeret vært. Fra forgangen mot sjøen fører ei innebygd trapp opp til 2. etg. Her finner vi gangloft, 5 soverom og et kleskammers.

Ytterdøra på sørsiden er tofløyet, har tre speil i hver fløy, hvor det er satt inn glass i øverste. Døra ble malt under restaureringen i blått, dyp rød og hvit. Over døra er det satt inn et felt med dekor.

Tekst til bildet: "Borgstue. Mr. L.G. Pikes hus Tusø 1898." Borgstuen / bårstua er den til venstre for Nerstua og den tilhørte denne. Kvinnen i hagen kan være Bildet er fra før arken ble bygget. Regine Eline Brox. Fotoarkiv: Norges arktiske universitetsmuseum.

Mr. Pikes hus Tusø 1897. Tilbygget har torvtak. Kjøkkenet er ennå ikke utvidet. Fotograf: Arnold Pike? Fotoarkiv: Norges arktiske universitetsmuseum.

På nordsiden er en enfløyet umalt inngangsdør. På døra finnes det rester av en rødbrun maling.

Vinduene er en blanding mellom rokokko-, empire- og nyere empirevinduer. Omrammingene er rødmalte mens karmene og sprosene er hvite. Vinduene er kittet.

Før 1920 kom det til en ark på sørsiden av taket. På bildet fra 1898 har ikke bygningen ark. På et annet bilde, datert 1897 ser vi at tilbygget er tekket med torv.

Det er også satt inn et vindu i røstveggen mot vest før 1920. Dette er sentrert midt på røstet. På samme tid er kjøkkenet bygget ut mot nord. Det ble da satt inn et nytt empirevindu mot nord og det gamle originale tofagsvindu ble delt i to og halvparten satt inn som et etfagsvindu mot øst i kjøkkenet.

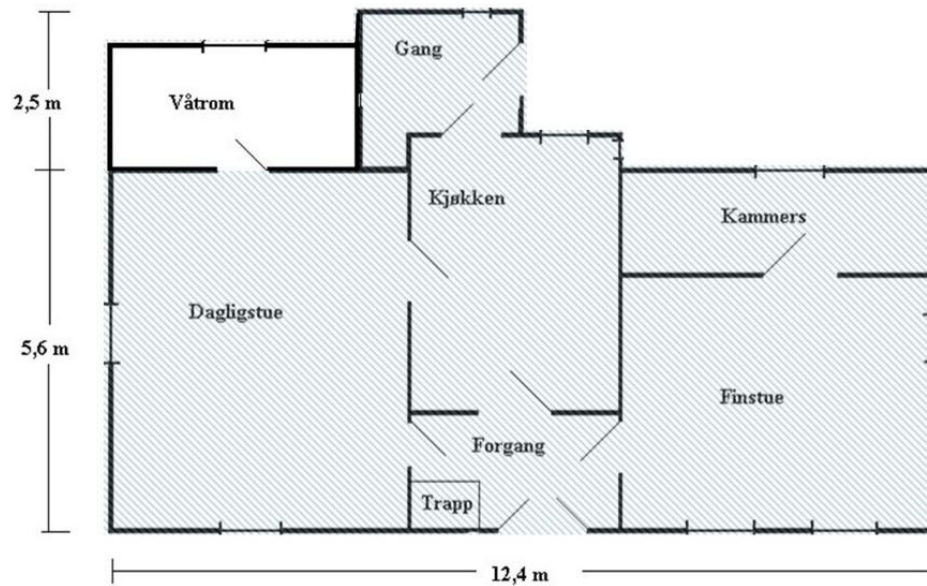

Nerstua 2021. Her vises arken på bildet til venstre og tilbygget i kjøkkenet, de to pipene og taket med plank på bildet over.

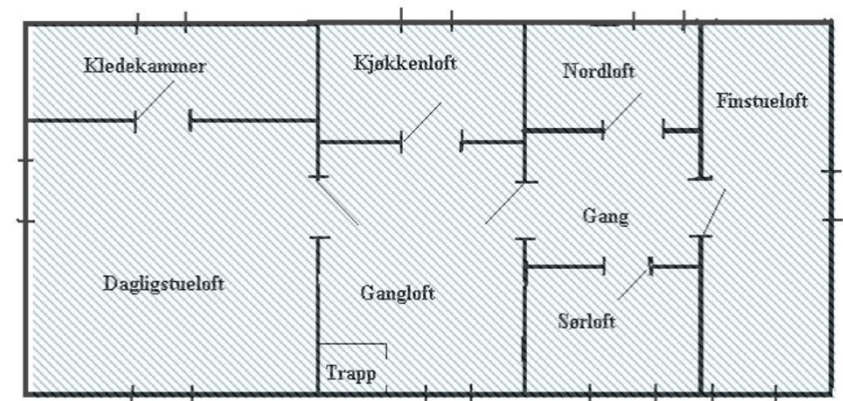
Plantegninger som viser hovedstrukturen i bygningen.

Tegningen er utarbeidet av eier John Hansen

Rommene som inngår i fredningen er avmerket med skravur.

Grunnplan 1. etasje

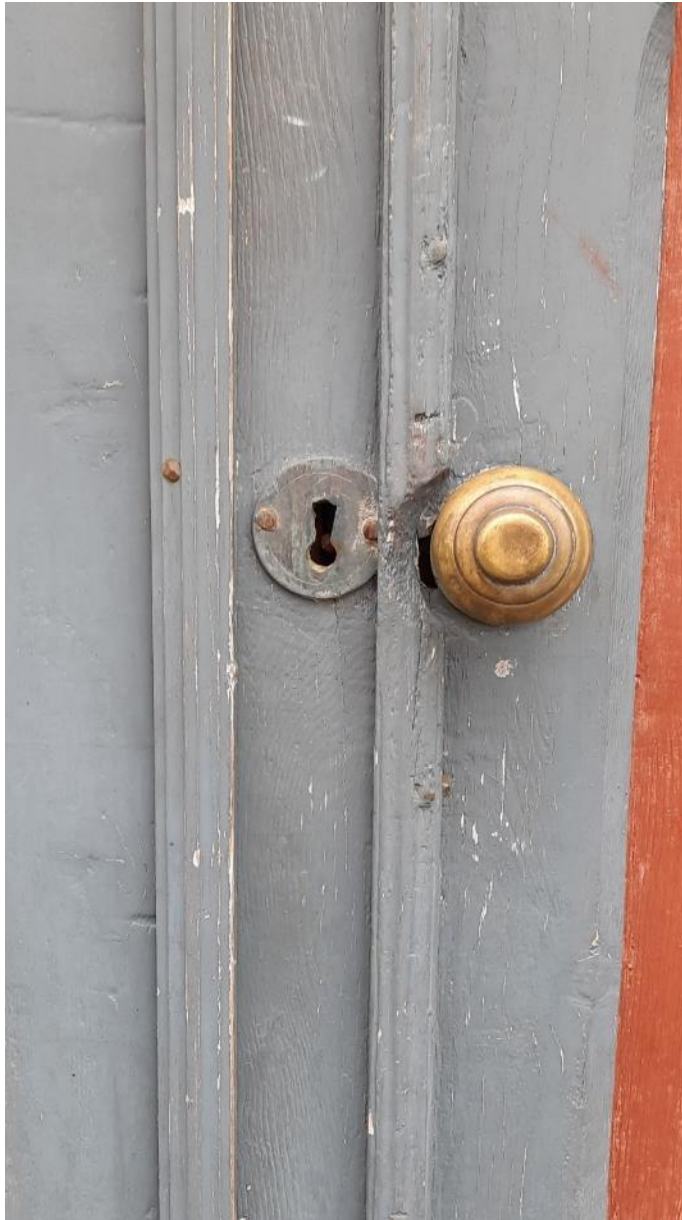
Grunnplan 2. etasje

Sørsiden. Inngangsparti og vindu i arken.

Sørvesthjørnet

Detaljer tofløysdør på sørveggen

Detalj vindu. Det er laget en malingstrapp som viser tidligere situasjon

Detalj tofløysdør på sørveggen og del av pynten over dørblad

Torvhaldstokk, never og torv

Mursteinspipe over tak

Panel på sørveggen

Trapp på sørsiden

